

לקוחות וידידים נכבדים,

התפרצותו והתפשטותו המתמשכות בעולם של נגיף 2019 Novel Coronavirus (COVID-19), המכונה נגיף הקורונה, מהוות אירוע דרמטי בקנה מידה בין-לאומי והן בעלות השלכות משמעותיות בקשת רחבה של תחומים. התפרצות הנגיף משליכה בין היתר, על שווקי ההון השונים, שרשראות אספקה גלובליות, תחבורה בין-יבשתית, ביטול אירועים המוניים והיבטים רבים נוספים הנוגעים למסחר ועסקים, הן לאומיים והן בין-לאומיים.

בעדכון מיוחד זה, נעמוד בתמצית על ההיבטים המשפטיים בתחומי דיני התאגידים ושוק ההון, דיני החוזים וכן דיני עבודה - המושפעים נכון למועד זה, מהתפרצות נגיף הקורונה.

תקציר מנהלים

דיני התאגידים ושוק ההון - התפשטות נגיף הקורונה מחייבת דירקטורים (הן בחברות פרטיות והן בחברות ציבוריות), לבחון את אופן השפעת הנגיף על פעילות החברה, ובמקרה הצורך להיערך ולנקוט בפעולות הנדרשות כדי לגדר את הסיכונים ולהתמודד עמם באופן המיטבי. הדברים מקבלים משנה תוקף בחברות ציבוריות, אשר מטבע הדברים חבות לדווח לציבור, בהתאם להוראות הדיון, על אודות השלכות נגיף הקורונה על פעילותן.

דיני חוזים - התפשטותו של נגיף הקורונה משפיעה גם על חוזים צרכניים ועל חוזים עסקיים בין שחקנים מתוחכמים. הדברים אמורים בפרט ביחס להסכמים שנכרתו טרם התפרצות הנגיף וביצועם השתבש או נכשל כתוצאה מההגבלות השונות. דיני החוזים בישראל מספקים מספר כלים להתמודדות עם מצבים אלה, כגון דוקטרינת הסיכול, תניית כוח עליון, ביצוע בקירוב, וכן חקיקה בתחום הגנת הצרכן.

דיני עבודה - התפשטותו של נגיף הקורונה בימים האחרונים חייבה מספר רב של אזרחים לשהות בבידוד במשך תקופה של 14 ימים; רשימת המדינות וקשת המקרים בהם קמה חובת בידוד מתעדכנת באופן תדיר. גידול במספר האזרחים המחויבים לשהות בבידוד מעוררת שאלות רבות בקרב מעסיקים ומועסקים כאחד, כגון סיווג ימי ההיעדרות, עבודה מ"רחוק" ועוד.

היבטים משפטיים - דיני התאגידים ושוק ההון

השפעתו הדרמטית של נגיף הקורונה על המסחר בשוקי ההון, ברורה וגלויה לכל. הגם שתאגידים אינם גוף בשר ודם ואינם מצויים בסכנת הידבקות בנגיף, הרי שהשפעת הנגיף עליהם, עשויה להיות מרחיקת לכת. הדברים נכונים לא רק ביחס לתאגידים שפעילותם הריאלית נפגעת במישרין מהתפשטות נגיף הקורונה; שכן, על רקע המפולת בשוק ההון, גם תזרים המזומנים של תאגידים עלול להיות מושפע מקשיי גיוס ומיחזור חוב, עקב צניחת מחירים ועליית תשואות האג"ח.

כאשר עסקינן בתאגיד ציבורי, עליו להיערך בהתאם ואף לצאת בדיווחים מתאים לציבור. בהקשר זה יצוין, כי ביום 8.3.2020 פרסמה רשות ניירות ערך (להלן: "הרשות") הודעת סגל בעניין השלכות התפשטות נגיף הקורונה על תאגידים מדווחים.

בהודעת הסגל, הבהירה הרשות, כי על תאגידים שפעילותם העסקית מושפעת או עלולה להיות מושפעת בצורה **מהותית** מהתפשטות נגיף הקורונה, לוודא כי ניתן גילוי נאות למשקיעים, זאת באמצעות:

- פרסום **דיווחים מיידיים**¹ באשר להשלכות נגיף הקורונה על הפעילות העסקית (לרבות עדכון שוטף ורציף על התפתחויות מהותיות בקשר להשלכות אלה);
- **גילוי בדבר הסברי הדירקטוריון בדוחות העיתיים**² על השפעת התפשטות נגיף הקורונה על התאגיד; ובכלל זה: מצבו הכספי, נזילות ואיתנות פיננסית, מקורות מימון ויכולתו לעמוד בפירעון התחייבויותיו, פעולות שבכוונת התאגיד לנקוט כדי להתמודד עם הסיכונים והחשיפות הנובעים מהשלכות אלה ועוד.
- **אומדן ההשפעה של האירועים מבחינה איכותית וכמותית**, ככל שניתן לאמוד בצורה מהימנה את ההשפעות על פעילותו העסקית של התאגיד. בעניין זה, סגל הרשות הבהיר, כי תאגידים המספקים מידע הצופה פני עתיד במאמץ לעדכן את המשקיעים על התפתחויות מהותיות, כולל מגמות צפויות או אי ודאויות בנוגע להשפעת נגיף הקורונה, יכולים לעשות שימוש בהגנה שנקבעה לעניין זה בסעיף 32א לחוק ניירות ערך, תשכ"ח-1968 (להלן: "חוק ני"ע").

סגל הרשות הדגיש כי על התאגידים להציג את המידע בדבר השלכות הנגיף בצורה **ברורה, מפורטת ולא סלקטיבית**, באופן שיאפשר למשקיעים להעריך את השפעתן בצורה מיטבית ומאוזנת. הנחייה זו עולה בקנה אחד עם פסיקת בית המשפט העליון, אשר לפיה, אמת המידה לבחינת "מהותיות" מידע, נבחנת מנקודת מבטו של המשקיע הסביר.

זאת ועוד, סגל הרשות הוסיף כי בשים לב לכך שהתפשטות נגיף הקורונה עלולה להשפיע על נוכחות במקומות העבודה (למשל בשל שהיית עובדים בבידוד), על התאגידים המדווחים לוודא כי באפשרותם להמשיך לפרסם דיווחים במערכת הדיווחים של הרשות במרשתת ("מגנ"א") במועדים הנדרשים על פי דין ובכלל זה לפרסם את הדוח התקופתי לשנת 2019, במועדו.

¹ בהתאם להוראות תקנה 36 לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומיידיים), תש"ל-1970.

² בהתאם לתקנה 10 לתקנות הדיווחים.

היבטים משפטיים בתחום דיני חוזים

להתפשטותו של נגיף הקורונה השלכות נרחבות גם על חוזים צרכניים וחוזים עסקיים בין שחקנים מתחכמים. ניסיון העבר מלמד, כי במצבי משבר קודמים (ובכלל זה: פיגועי 11 בספטמבר; המשבר הכלכלי בשנת 2008) גופים עסקיים מצאו עצמם עוסקים בניסיון להיחלץ מחוזים שלפתע הפכו לבעייתיים (ואף בלתי אפשריים) למימוש.

הדברים אמורים בפרט ביחס להסכמים שנכרתו טרם התפרצות הנגיף וביצועם השתבש או נכשל כתוצאה מההגבלות השונות. דיני החוזים בישראל מספקים מספר כלים להתמודדות עם מצבים אלה.

דוקטרינת הסיכול

דיני החוזים תופסים את החוזה כמנגנון להקצאת סיכונים, ולפיכך, ככלל, התחייבויות הצדדים נקבעות בו בעת כריתת החוזה. עם זאת, לאור חוסר היכולת לצפות מראש את כל הסיכונים, ישנם אירועים שהתקיימותם עשויה להפקיע את החוזה ולהיחשב כסיכול.

כך למשל, בהתאם לדוקטרינת הסיכול - מפר חוזה עשוי להיות חסין מפני תביעת אכיפה או פיצויי קיום; מקום בו נוצרו נסיבות - אשר לא היו ידועות או צפויות למפר בעת ההתקשרות, ולא היה ביכולתו למנוע אותן - שבהן קיום החוזה הוא בלתי אפשרי, או שונה באופן יסודי ממה שהוסכם בין הצדדים.

בעבר, בתי המשפט המעיטו לעשות שימוש בדוקטרינה; בכלל זה, בית המשפט העליון קבע³, כי אפילו מלחמה אינה בבחינת נסיבות לא צפויות (שכן ישראל נמצאת במצב תמידי של איום בטחוני) והלכה למעשה, הדוקטרינה נחשבה ל"אות מתה".

עם זאת, בשנים האחרונות מגמת בית המשפט היא לרכך את הדרישות לצורך הקביעה אם אירוע יעלה כדי סיכול ובכלל זה, להתמקד בשאלה אם ניתן היה לצפות את השפעתו של האירוע החריג **על היחסים החוזיים** (להבדיל מצפיית **עצם התרחשות** האירוע החריג)⁴.

יש לזכור, כי דוקטרינת הסיכול מביאה לביטול החוזה ולא לשינויו. עניינה של הדוקטרינה הוא בנסיבות בהן לא ניתן לקיים ולאכוף את החוזה.

לכן, בעוד שדוקטרינת הסיכול מגנה על המפר מפני תביעה לאכיפת חוזה (או לפיצויי קיום), היא **לא מגנה** על המפר מפני תביעות אחרות, שעניינן למשל **בהשבה** של טובין או תשלום כספי שקיבל מהנפגע, או **בפיצוי הסתמכות** (שנועדו לפצות את הנפגע עבור הוצאות שהוציא על מנת לקיים את החוזה).

זאת ועוד, בתי המשפט יצרו את דוקטרינת "ביצוע בקירוב", לפיה, משאין אפשרות לבצע את החוזה, הנפגע זכאי לתחליף קרוב ככל הניתן לתמורה שהובטחה לו בחוזה המקורי. לפיכך, גם אם יש מניעה לקיים את החוזה כלשונו, אך ניתן לקיימו באופן דומה וקרוב ככל האפשר לסיכום שבין הצדדים - בתי המשפט עשויים לחייב את הצד המפר לנהוג כך.

³ ע"א 715/78 כץ נ' נצחוני מזרחי בע"מ, פ"ד לג(3) 639, 643 (1979).

⁴ ר' למשל: ע"א 6328/97 רגב נ' משרד הביטחון, פ"ד נד(5) 506 (2000).

שינוי בכדאיות (כלכלית) ביצוע החוזה

כאמור לעיל, דוקטרינת הסיכול נועדה למצבים בהם נוצרו נסיבות חיצוניות שבהן קיום החוזה הוא בלתי אפשרי או שונה באופן יסודי ממה שהוסכם בין הצדדים. על פניו, מקום בו החוזה הופך ללא כדאי מבחינה כלכלית (חוזה הפסד), קיום החוזה שונה באופן יסודי מהמוסכם על הצדדים, ולכן מקרה זה חוסה תחת דוקטרינת הסיכול. עם זאת, בהתאם לדיני החוזים, קיימת חזקה, כי התייקרות הכרוכה בביצוע החוזה היא חלק מהסיכונים האינהרנטיים שצדדים לחוזה נוטלים על עצמם. כדי לסתור חזקה זו, ולהחיל את דוקטרינת הסיכול, יש להוכיח כי התייקרות היא כה משמעותית ויוצאת דופן, עד שהיא חורגת מגדר הסיכון שהצדדים נטלו על עצמם.

מכיוון שהתפרצות נגיף הקורונה היא בבחינת מצב חירום רפואי ראשון מסוגו בישראל ובעולם, ייתכן שפסקי הדין שיינתנו בהקשר לה יחילו את דוקטרינת הסיכול. כפועל יוצא מכך, חברות אשר נאלצו לבטל עסקאות שלא ניתן היה להוציאן לפועל בעקבות ביטול טיסות, עיכובים במשלוחי סחורות, ביטולי אירועים וכנסים בשל הוראות משרד הבריאות, וכדומה - עשויות להיות מוגנות מתביעה שעניינה אכיפה או תשלום פיצויי קיום.

תניית כוח עליון

בהסכמים עסקיים בין צדדים מתוחכמים, מקובל להקצות מראש את הסיכונים בין הצדדים בדרך של הוספת סעיפי "כוח עליון".

בהתאם לסעיפים אלה, שיבוש או מניעת קיום החוזה כתוצאה מקיומן של נסיבות לא צפויות - לא יחשבו כהפרתו.

על דרך הכלל, סעיפי "כוח עליון" כוללים רשימה (סגורה או פתוחה) של נסיבות מוסכמות (לרוב אסונות טבע, תנאי מזג אוויר קשים, אירועי מלחמה וטרור וכדומה), שיעלו כדי "כוח עליון"; כך שבהתקיימותן, הצדדים יהיו פטורים מחיוביהם לפי החוזה, או שהחוזה בכללותו יפקע ללא חיובי הצדדים.

יוער, כי בהתאם לדיון, מקום בו הצדדים לחוזה הסכימו על סעיפי כוח עליון בחוזה, שאלת סיכולו של החוזה תיבחן בהתאם לסעיפים אלה⁵.

במקרים בהם הצדדים סיכמו מבעוד מועד על הנסיבות שייחשבו "כוח עליון", הם גם יכללו על פי רוב, מנגנונים שונים כתנאי להחלת הסעיף (כך לדוגמה: חיוב למסירת הודעות או קבלתן תוך לוח זמנים קפדני). צד הסבור כי בעניינו יש תחולה לסעיף, נדרש לפעול בהתאם למנגנונים אלו ולסד הזמנים הקבוע בהם.

במקרים בהם הצדדים קבעו סעיפי "כוח עליון", הם עשויים להיות חלוקים בנוגע לפרשנותם. כך למשל, הגם שיייתכן שצדדים כללו במסגרת רשימת הנסיבות אשר עולה כדי כוח עליון "מצב חירום בריאותי" תועלה שאלה, האם התפרצות נגיף הקורונה נכנסת בגדרו. בדומה, ייתכן כי רשימת הנסיבות העולות כדי "כוח עליון" לא תכלול תרחיש של "מצב חירום רפואי עולמי" כך, שאחד הצדדים לחוזה ינסה לטעון, כי התפרצות נגיף הקורונה אינה בבחינת "כוח עליון".

ככלל, בתי המשפט יטו לכבד סעיפי "כוח עליון" ומקום בו יתעוררו מחלוקות כאמור, הם ידרשו לצקת לתוכם תוכן, בהתאם ללשון ההסכם הספציפי ולנסיבות בריתתו.

בהקשר זה יש לשים לב, כי לאחרונה, בית המשפט העליון פסק בשורה של מקרים, כי כאשר עסקינן בפרשנות חוזה עסקי אשר הצדדים לו הם "שחקנים מתוחכמים", כגון חברות גדולות, יינתן משקל מכריע ללשון החוזה; זאת שכן, חזקה היא כי שחקנים אלה מיוצגים היטב מבחינה משפטית ומשקיעים משאבים רבים בעיצוב ההסכמות החוזיות ביניהם.

סיכום ביניים

הן ביחס להחלטה של דוקטרינת הסיכול והן ביחס להחלת סעיפי "כוח עליון", יש להדגיש כי ביטול עסקאות (ובכלל זה: ביטולי טיסות ואירועים המוניים) כתוצאה מהנחיות מפורשות של הרשויות (ובהן משרד הבריאות) - סביר שיחשבו ככוח עליון או סיכול, לפי המקרה. לכן, סביר כי צד שאינו מקיים את החוזה יהיה "חסין" מפני תביעות לפיצויי קיום או אכיפה.

בהקשר זה, יש לזכור כי גם אם ביצוע החוזה אינו מתאפשר (נוכח הנסיבות הלא צפויות או קיומו של כוח עליון), ייתכן שהצד המפר יהיה מחויב בביצוע בקירוב שלו, ובכל מקרה לא יהיה חסין מתביעות השבה או פיצויי הסתמכות.

היבטים חוזיים-צרכניים

כיצד על חברה לנהוג בלקוחותיה, כאשר היא נאלצת לבטל עסקה בעקבות הוראות הרשויות (ובכלל זה, משרד הבריאות), המורות על ביטול טיסות ליעדים רבים ברחבי העולם ועל ביטול אירועים המוניים, או כאשר הצרכנים מבקשים מיוזמתם לבטל עסקאות?

במקרה שבו בוטלה טיסה או בוטל אירוע בעקבות הוראות משרד הבריאות, העוסק מחויב להשיב לצרכן את כספו, או להציע לו מוצר חלופי.

במקרה שבו צרכן מבקש לבטל את העסקה מיוזמתו ושלא כתוצאה מהוראות מפורשות של משרד הבריאות, אם העסקה נעשתה כ"עסקת מכר רחוק" (באמצעות האינטרנט או הטלפון), לצרכן שרכש שירותי הארחה, הסעה, בילוי או כרטיסים לאירועים, עומדת הזכות לבטל את העסקה תוך 14 יום מביצועה (יום ביצוע העסקה עצמו אינו נספר במניין הימים) או מקבלת ההסכם (לפי המאוחר). זאת בתנאי שעד מועד מתן השירות יש יותר מ-7 ימים שאינם ימי מנוחה.

לאזרחים ותיקים, עולים חדשים ובעלי מוגבלות ישנה זכות רחבה יותר לבטל עסקת מכר מרחוק מיום ביצוע העסקה ועד ארבעה חודשים אחריה, או מיום קבלת ההסכם (לפי המאוחר), ובלבד שההתקשרות בעסקה כללה שיחה בין העוסק לצרכן טרם ביצוע העסקה, ובכלל זה שיחה באמצעות תקשורת אלקטרונית שכוללת שיחה רציפה כגון צ'ט. דמי הביטול קבועים והם 5% מהעסקה או 100 ש"ח, לפי הנמוך מבניהם.

חוק הגנת הצרכן, תשמ"א-1981 (להלן: "חוק הגנת הצרכן") יחול על עוסק ישראלי באופן מלא ללא תלות בספקים חיצוניים. כלומר, גם אם עוסק ישראלי התקשר בעצמו עם ספק זר במסגרת עסקה שערך עם צרכן ישראלי, על העוסק הישראלי להשיב לצרכן את כל כספו במקרים שתוארו לעיל, גם אם העוסק עצמו לא

יקבל החזר מהספק הזר עמו התקשר עבור העסקה. ההשבה תתבצע בתוך 14 ימים מיום קבלת ההודעה על הביטול ולמסור לצרכן עותק מהודעת ביטול החיוב.

במקרה של עוסק ישראלי המשווק שירות הניתן במלואו בחו"ל, עליו להציג לצרכן שתי חלופות. הראשונה היא זכות ביטול לפי חוק הגנת הצרכן, והשנייה היא מדיניות ביטול של העוסק בחו"ל. הצרכן רשאי לבחור אחת מהחלופות. אם לא הוצגו לצרכן החלופות - זכות הביטול לפי חוק הגנת הצרכן היא הקובעת.

היבטים משפטיים בתחום דיני העבודה

התפשטותו של נגיף הקורונה הביאה לעלייה ניכרת במספר האזרחים החייבים לשהות בבידוד.

על פי הוראות צו בריאות העם (נגיף הקורונה החדש) (בידוד בית) (הוראת שעה), התש"ף-2020, עובד בבידוד הוא "כל מי שמועסק לרבות מתנדב ומי שנותן שירות בחציריו של המעסיק, בין אם מתקיימים יחסי עבודה ובין אם לאו, שעליו לשהות בבידוד לפי צו בידוד בית".

על פי משרד הבריאות, כל אדם שעמד בקריטריונים ונכנס לבידוד, יקבל באופן אוטומטי תעודת מחלה, מבלי להידרש לבקר אצל רופא. תעודת המחלה הגורפת בצירוף ההצהרה והאישור על מועד העזיבה את אחת המדינות שלגביהן נקבע כי על השבים מהן לשהות בבידוד, מהווים תחליף לאישור מחלה רגיל. מעסיקים נדרשים לקבל את תעודת המחלה הגורפת שקבע משרד הבריאות ולא לדרוש אישור מחלה אחר מהעובדים השוהים בבידוד; זאת, כאשר בנוסף עובד השוהה בבידוד, מחויב למסור למעסיקו הודעה, בהקדם האפשרי, כי עליו לשהות בבידוד ועל משך תקופת הבידוד.

בנוסף, חל איסור על מעסיקים לדרוש מעובדים השוהים בבידוד להגיע למקום העבודה וחלה עליהם חובה למנוע מעובדים כאמור את האפשרות להיכנס למקום העבודה במהלך תקופת הבידוד; גם אם עובד ביקש זאת.

נוסף על כך, על פי צו בריאות העם (נגיף הקורונה החדש 2019) (הוראות למעסיק של עובד בבידוד בית) (הוראות שעה), התש"ף-2020, **חל איסור פיטורי עובד שנעדר מעבודתו בשל שהייה בבידוד עקב חשש להידבקות בנגיף הקורונה**. עובד שנאלץ להימצא בבידוד עקב חשש שנדבק בנגיף הקורונה, ייחשב כמי שנעדר מעבודה עקב מחלה, ולפיכך יהיה זכאי לדמי מחלה במהלך תקופת היעדרותו מהעבודה בשל הבידוד, התשלום ייעשה בכפוף לחוק דמי מחלה, תשל"ו-1976. נכון למועד כתיבת שורות אלו, וכל עוד לא פורסם אחרת, ימי היעדרות של העובד השוהה בבידוד ינוכו ממכסת ימי המחלה שצבר. נדגיש, כי כל עוד לא יצאה הנחיה אחרת מטעם משרד הבריאות, עובד אשר ינצל את מלוא ימי המחלה העומדים לרשותו, יאלץ לנכות משכרו את הימים הנותרים ואלה יחשבו כ"חופשה ללא תשלום".

האם מעסיק יכול לדרוש מעובדו השוהה בבידוד לעבוד מ"רחוק"?

נכון לרגע זה, אין כל איסור על עבודה מהבית בזמן הבידוד. עם זאת, התשובה לשאלה זו איננה ברורה. מחד גיסא, על פי הצו מחויב המעסיק לדרוש מהעובד להישאר בביתו, ומכיוון שהעובד מקבל שכר מלא על תקופת הבידוד, סביר והוגן לדרוש מאותו עובד לבצע את עבודתו מביתו במשך אותה התקופה, ככל שהדבר אפשרי בנסיבות העניין.

מאידך גיסא, אותו עובד זכאי מכוח תעודת מחלה גורפת לקבל דמי מחלה, ולכן ניתן לטעון שאינו מחויב לעבוד מהבית בתקופת זו.

נראה כי לאור העובדה שמרבית העובדים השוהים בחובת בידוד אינם חולים ונמצאים בבידוד מטעמי זהירות בלבד, ניתן לטעון כי הדבר נתון לשיקול דעתו של המעסיק, ופרשנות סבירה היא כי מדובר בזכותו הלגיטימית לדרוש מעובד שאינו חולה ושוהה בבידוד, לעבוד בתמורה לשכרו הרגיל, ככל שהדבר אפשרי בהתחשב באופי העבודה הנדרשת.

לסיכום היבט זה, התפשטות נגיף הקורונה והדינאמיות בהנחיות משרד הבריאות, מביאים לכך שקשת המועסקים אשר חלה עליהם חובת בידוד הולכת ומתרחבת. בהתאם, סביר בהחלט שהנחיות מפורטות יותר בדבר עבודה מ"רחוק", סוגיית ניצול ימי המחלה מעבר למכסה שצבר המועסק במסגרת בידוד ביתי וכן סוגיות נוספות הנוגעות למעסיקים ומועסקים כאחד יתבהרו בימים הקרובים.

בברכה,

פישר בכר חן וול אוריון ושות'

אנו עומדים לרשותכם לכל שאלה והבהרה, ומאחלים לכם בריאות טובה.

awell@fbclawyers.com	03-6944131	עו"ד אברמי וול
gorion@fbclawyers.com	03-6944142	עו"ד ד"ר גיל אוריון
nbarhum@fbclawyers.com	03-6944145	עו"ד רון להמן
nbarhum@fbclawyers.com	03-6944290	עו"ד נועה ברהום
mfriedman@fbclawyers.com	03-6069656	עו"ד מורן פרידמן

* כותבי עדכון זה: עוה"ד שירה לוקסנבורג, דניאל פישלוביץ וגב' הדר כהן.

הכלול באגרת מידע זו הוא מידע כללי בלבד, הוא אינו חוות דעת משפטית או ייעוץ משפטי ואין להסתמך עליו. כל הזכויות שמורות לפישר בכר חן וול אוריון ושות'. להירשם למייל זה או להסרה מרשימת

התפוצה: news@fbclawyers.com